

Soft Power, Venäjä ja Baltia

Jukka Rislakki

Soft power näyttää olevan jo vakiokäsite politiologiassa, sosiologiassa ja mediatutkimuksessa. Baltian maissa puhutaan nykyään hyvin paljon – ja huolestuneeseen sävyyn – Venäjän pehmeästä voimasta, pehmeästä vaikuttamisesta. Erittellenkin asiaa näiden maiden näkökulmasta.

Amerikkalainen tutkija Joseph Nye muotoili termin *soft power* kirjoissaan 1990 alkaen. Se on kykyä saada tahtonsa läpi, päästä tavoitteeseen ei käyttämällä pakkoa, voimaa tai rahaa vaan houkuttelemalla, ”kiehtomalla” ja veto-voiman (*attraction*) avulla sekä sitouttamalla (*co-option*). Se tapahtuu kulttuurin, arvojen ja ulkopolitiikan avulla, joilla on legitimitiä ja moraalista auktoriteettia. Valtiolle voidaan luoda hyvä imago median, koulutuksen ja julkisen diplomatian avulla. Baltian maiden ”vaikeaa imagoa” ja Venäjän ylivoimaista propaganda-kampanjaa tarkastelin jo kirjassani (Rislakki 2007). Nyttemmin ovat monet uudet tutkimukset tehneet teeman ajankohtaiseksi. Baltiassakin on julkaistu laaja tutkimus (Pelnēns 2010) Venäjän pehmeästä vallasta (*mjagkaja sila*) sen naapurimaissa ja sen ulkopolitiikan ”humanitaarisesta ulottuvuudesta”.

Toimittaja-kirjailija David Satter on ensimmäinen kylmän sodan jälkeen Venäjältä karkotettu amerikkalaisjournalisti. Juuri ennen porttikiellon julkistamista tammikuussa 2014 hänkin sai valmiiksi tutkielman. Sen nimi on ”Imperiumin viimeinen hengenveto”. Satterin mukaan Moskova käyttää ulkopolitiikassaan yhä enemmän *soft poweria*, mutta sen menetelmiin kuuluvat myös vähemmän pehmeät taktiikat kuten ”väärennökset, verhotut uhkaukset ja yhteydet korruptioon”. Myös Agnia Grigas kirjoitti tutkimuksessaan Chatham Houselle 2012, että *soft power* on sinänsä luonnollista ja legitiimiä toimintaa mutta että Venäjän vaikuttamiselle Baltiassa on ominaista pehmeiden ja kovien menetelmien yhdistelmä. Viimeksi mainitut ovat usein salailevia, pakoteluonteisia ja laillisuudeltaan kyseenalaisia: painostaminen energialla, kybersota, sanktiot, boikotit, lahjukset, rahalliset houkuttimet, länsifirmojen taivuttelu olemaan sijoittamatta Baltiaan sekä venäläisten bisnestapojen levittäminen. Baltian maat ovat Grigasin mielestä erityisen haavoittuvia, koska niissä on paljon uusia, pieniä, heikkoja ja vaikutusalttiita poliittisia puolueita, ja koska maat ovat pitkälti riippuvaisia Venäjän öljystä ja sähköstä sekä täysin riippuvia sen kaasusta.

Latvian ja Viron turvallisuuspoliisien mukaan Moskovan yksi tavoite on osoittaa, että nämä maat ovat niin sanottuja romahtaneita valtioita. *Komsomolskaja Pravda* kirjoittikin viime keväänä, että Latvia on ”käytännössä kuollut”; 1. tammikuuta 2014 se menetti kansallisen valuuttansa, ”itsenäisyytensä viimeisen tunnuksen, ja muuttui

dekoratiiviseksi 'itsenäiseksi' tasavallaksi." Muita *soft power* -kampanjan päämääriä ovat esimerkiksi Baltian yhteisen ydinvoimalasuunnitelman torpedointi ja pohjois-eteläsuunnassa kulkevan Rail Baltic -projektin jarruttaminen.

Venäjä pehmittää *soft powerilla* kansainvälistä mielipidettä, naapurimaita ja venäläisiä vähemmistöjä ulkomailla. Esimerkiksi Latvian venäläisnuoria on viime vuosina kutsuttu koulutukseen sotilaallisuonteisille leireille Venäjälle, poliittisille järjestöille on annettu avustusta ja neuvoja ja kouluille on lahjoitettu venäläistä oppimateriaalia. Ulkoministeri Sergei Lavrov ilmoitti tammikuussa 2014, että Venäjä aikoo perustaa ulkomailla, erityisesti Baltian maissa, kouluja, joissa opiskeltaisiin "venäläisten standardien" mukaan. Liettuan presidentin tiede- ja kulttuurineuvonantaja sanoi, että Venäjä koettaa *soft powerilla*, propagandalla, rahalla ja pop-musiikilla valloittaa Baltiassa etenkin nuorison ajatusmaailman: kyseessä on "mielten miehitys". Hän varoitti, että eri tavoin "sumuttamalla" ja kietomalla hämähäkinverkkoon vedetään "meidät takaisin jälkineuvostolaiseen tilaan".

Tutkijoiden mielestä Venäjän *soft poweriin* liittyvät kohdemaiden arvostelu, viholliskuvien luominen, historian uudelleenkirjoittaminen, voitonpäivän ihailu, ortodoksikirkon vaikutuksen levittäminen, kiristäminen energian avulla ja läntisten tuotteiden ostoboikotit. Joidenkin mielestä suuri päämäärä on taivutella muita maita liittymään Putinin Euraasian liittoon. Luke Harding (häinkin Venäjän karkottama toimittaja) kirjoitti kirjassaan *Mafiavaltio*, että tulehtunein asia USA:n ja Venäjän kilpailussa ei ole (Venäjän) pommikonepartiointi lännen suunnalla vaan lähialueet. "Venäjällä on useita strategioita paineen kasaamiseksi naapuriensa niskaan. Mahtavin sen aseista on energia." Grigas kirjoittaa: "Venäjän pehmeää voimaa Baltiassa kuvaa parhaiten Kremlille ystävällismielisten vaikutusverkostojen luominen, ylläpitäminen ja tukeminen kulttuurin, talouden ja politiikan aloilla." Venäjä ruokkii näitä lojaaleja verkostoja "maanmies"-politiikallaan (*compatriots*, ven. *sootetsëstvenniki*) ja rakentamalla neuvos-

toiperinnön varaan, nojaamalla Baltian suuriin venäjänkielisiin vähemmistöihin ja siihen, että Baltian kansat tuntevat hyvin Venäjän kielen ja kulttuurin. Venäjä on hänestä onnistunut luomaan "virtuaaliyhteisön", eikä siihen kuulu vain venäläinen diaspora vaan myös ne baltit, jotka ovat kulttuurisesti, kielellisesti ja ideologisesti Moskovan vaikutuspiirissä.

Ei ihme, että kysellään, onko Baltiaan syntymässä tai jo syntynyt "viides kolonna". Mielipidemittaus kertoi 2009, että Latvian venäjänkielisistä 21 % ei ollut lojaaleja Latvian valtiolle, ja 37 % sanoi, etteivät he olleet Latvian patriotteja; 44 % tunsu Venäjän "läheiseksi tai hyvin läheiseksi". Koulunuorison keskuudessa on kasvanut niiden osuus, jotka sanovat tuntevansa Venäjän läheisemmäksi kuin Latvian. Keväällä 2014 ei-latvialaisista 68 % katsoi, että on oikein lähettää Venäjän joukkoja Krimille ja mahdollisesti Itä-Ukrainaankin. James Sherr huomauttaa Chatham Housen julkaisemassa tutkimuksessa, että *compatriots* on elastinen termi, jolla ei ole perustetta laissa. Hänen mukaansa Kreml kunnioittaa entisten neuvostotasavaltojen suvereniteettia, mutta varaa myös itselleen oikeuden määrittellä, mitä se tarkoittaa käytännössä. Tällä yhteisöllä on "omat norminsa" ja "humanitaariset sukulaisuussuhteet", jotka ovat kehittyneet vuosisatojen mittaan. Kremlille "tiiviimpi integraatio" on samanlainen historiallinen tehtävä kuin Neuvostoliitolle oli "vallankumouksellinen prosessi". Naapurien painostaminen voi johtaa myös takaiskuihin, tuottaa enemmän haittaa kuin hyötyä, mutta Sherrin mukaan Venäjä on kautta historiansa uskonut turvallisuuden paranevan parhaiten herättämällä muissa pelkoa. Sherr arvasi jo ennen Krimin ja Itä-Ukrainan kriisejä, että näyttämö oli valmis entistä kovemmalle ja arvaamattomammalle pelille. Olihan Venäjän johtoa Vladimir Putinin palattua presidentiksi täydennetty kovan linjan miehillä (Dmitri Rogozin, Igor Setšin ja Sergei Šoigu).

Professori Kārlis Daukšts kirjoittaa, että "Latvia on heikoin lenkki, johon Venäjä voi vaikuttaa *soft powerilla*". Hänen mukaansa venäjän kieli on geopoliittinen instrumentti, sillä se ylittää

valtiolliset rajat. Daukšts pitää oikeana, että juuri Latviaan päätettiin 2013 perustaa Naton strategisen kommunikaation asiantuntijakeskus, joka suojelee jäsenmaita psykologisia operaatioita vastaan.

Toisenlaisesta pehmeästä (*softness*) puhuu tutkija Vladimir Pastuhov. Artikkelissaan *Novaja Gazetassa* tammikuussa 2014 hän esitti, että Venäjä lähenee hallitsemismuotoa, jota voi kutsua ”pehmeäksi fasismiksi”. Hän luettelee ilmiöitä: liberaalien arvojen hylkääminen, sovinismi, voimakas valtion propagandakoneisto, vähemmistöjen – myös seksuaalisten – vainoaminen, riippumattoman oikeuslaitoksen tukahduttaminen, epäoikeudenmukainen lainvalvontajärjestelmä ja johtajan henkilökultti.

Moraalinen velvollisuus ja erityisintressit

Kaikki Moskovassa eivät välitä pehmeästä vallasta, vaan suosivat suoraa voimankäyttöä. Dmitri Medvedev julisti kyllä 2010, että Venäjän oli näytettävä maailmalle ”hymyilevät kasvonsa”, ja puhuessaan Venäjän diplomaateille kesällä 2012 Putin kehotti heitä käyttämään enemmän *soft power* -taktiikkaa maan imagon parantamiseksi. Hän käski kiinnittää huomiota ulkomailla asuviin venäläisiin, ”joista monet haluavat olla hyödyksi esi-isiensä maalle”. Heille piti myöntää Venäjän passeja.

Latviassa Venäjän passin haltijoita on noin 50 000, Virossa yli 90 000. Venäjän passien tyrkyttäminen ja vastaanottaminen on tänä vuona kiihtynyt, ja nyt jo tuhatkunta Latvian asukasta ottaa sellaisen joka kuu. Lisäksi tuhannet venäläiset uusrikkaat ovat viime aikoina ostaneet oleskeluluvan Latviasta, ja tämäkin vauhti kiihtyy. Baltian maiden itsenäistyttyä niiden alueille sai jäädä asumaan myös useita tuhansia puna-armeijan upseerieläkeläisiä perheineen. He ovat Baltian-vastaisuuden kova ydin. Vaalitulokset osoittavat, että Latviassa asuvat Venäjän kansalaiset tukevat Putinia vaaleissa jopa enemmän kuin äänestäjät Venäjällä. Myös Viroon muuttanut venäläinen toimittaja Artjom Troitski sanoo

havainneensa, että Viron venäläiset ovat muita ”putinilaisempia”.

Sekä Putin että Medvedev ovat korostaneet, että on Venäjän ”moraalinen velvollisuus” puolustaa ”maanmiehiä” kaikkialla, myös maan rajojen ulkopuolella. Lisäksi Medvedev julisti 2008, kuukausi Georgian sodan jälkeen, että Venäjällä on ”loukkaamattomia erityisintressejä” lähiulkomailla (*near abroad, bližneje zarubežje*) – ja se tarkoittaa ainakin ja etenkin Baltiaa. Tällainen etuvyöhyke on maissa, jotka kuuluivat Neuvostoliittoon ja joissa puhutaan venäjää. Medvedev lupasi, että Venäjä suojelee venäläisten ”elämää ja arvokkuutta missä tahansa he asuvatkin” sekä venäläisen liikemiesyhteisön etuja. Yksi merkittävä syy sotaanlähtöön Georgiassa oli Etelä-Ossetian ja Abhaasian venäläisten suojeleminen. Nyt sama näytelmä on menossa Ukrainassa.

”Venäjän kansallisen turvallisuuden strategia vuoteen 2020” edellyttää, että kansalaisten ja maanmiesten oikeuksia ja etuja ulkomailla valvotaan poliittisin, taloudellisin ja muin keinoin. Strategia korostaa yhdistyneitä maanmiehiä työkaluna ulkopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Iskulauseen ”Kaikkien maiden proletaarit, yhtykää!” tilalle on tullut ”Kaikki lähiulkomaiden maanmiehet, yhtykää!” Näille maanmiehille ei Moskovan näkemyksen mukaan ole yhteistä niinkään etnisyys kuin kieli, kulttuuri ja uskonto.

Viime vuonna Venäjän ulkopoliittista konseptia päivitettiin, ja uusia iskusanoja olivat kulttuuri ja sivistys. Putin lisäsi ulkoministeriön ”humanitaarisen yhteistyön” osaston budjettia. Esimerkiksi Helsingissä ilmestyvälle venäjänkieliselle lehdelle on luvattu rahaa, jos se julkaisisi tietoja siitä ”miten venäläisten oikeuksia loukataan Suomessa”. *Russkij Mir* -rahasto tukee ”maanmiehiä” ulkomailla. Se kanavoi tukea laitoksille, järjestöille ja aktivisteille. Baltiassa ulkovalloilla on vapaus toimia näin – Venäjälähän muualta apua saavien kansalaisjärjestöjen on rekisteröidyttävä ”ulkomaiden agenteiksi”.

Putinin neuvonantaja S.A. Karaganov muotoili lähiulkomaiden venäläisvähemmistöjen puolustamisen opin jo 1992. Hän eritteli

keinoja, joilla entisen Neuvostoliiton osat saatettiin jossain määrin integroitumaan takaisin imperiumiin. Kaikilla näillä alueilla oli ryhdyttävä puolustamaan vähemmistöjä ”niin kuin jo teemme Latviassa ja Virossa”. Venäjänkieliset vähemmistöt eivät olleet vain passiivinen tekijä vaan ”aktiivinen voimavara”.

Ensinnäkin on tehtävä kaikki mahdollinen, jotta venäjänkieliset asukkaat jäisivät alueille, joilla ne nyt elävät. Ei vain siksi, että emme voi ottaa vastaan jättimäisiä pakolaisvirtoja, vaan myös siksi, että meidän on vastaisen varalle jätettävä sinne vaikutusvipuja.

Karaganov suositti, että Venäjä pyrki saamaan haltuunsa liikeyrityksiä lähiulkomailla, jotta sen vaikutusvalta kasvaisi. Tiedotusvälineiden ja koulujen kautta oli vaikutettava eliitteihin, ”jotta ne palvelisivat meidän etujamme”. Hän toivoi kansainvälisen yhteisön suostuvan siihen, että Venäjällä on oikeus ”rajoitettuun voimankäyttöön” lähiulkomailla.

Stratfor julkaisi 2010 sarjan analyysyjä otsikolla *Russia's Expanding Influence*. Sen mukaan maat, joita Venäjän on hallittava ja joissa sen on vakiinnutettava valtansa tehdäkseen paluun euraasialaisena valtana, ovat Valko-Venäjä, Kazakstan, Ukraina ja Georgia. Toinen ryhmä ovat maat, joita Moskova haluaa kontrolloida mutta jotka eivät ole yhtä merkittäviä. Niistä tärkeimpiä ovat Latvia ja Viro, joissa Venäjällä ”jo onkin tiettyä vaikutusvaltaa”. Latviassa on suhteellisesti eniten venäjänkielisiä asukkaita, ja Venäjä havittelee Riian satamaa. Lisäksi mainitaan Latvian venäläispuolueen viimeaikainen menestys.

Kiista historiasta

Edward Lucas, kirjan *The New Cold War* kirjoittaja, toteaa Kremlin pehmeästä vallankäytöstä, että suuri kiista liittyy Baltian maihin. ”Rajoitettussa mielessä se koskee historiaa; laajemmin se koskee näiden maiden oikeutta päättää omasta kulttuurisesta ja kielellisestä tulevaisuudestaan.”

Uuden kylmän sodan päänäyttämö ovat Venäjän rajanaapurit. Viro, Latvia ja Liettua ovat ”ne neuvostosatelliitit, joiden menettäminen kaduttaa Kremlä kaikkein kipeimmin.” Lucasin mukaan Kremlin linja nykyään on, että Baltian miehitys tapahtui laillisesti (eikä ollut miehitys). Balttien ja Neuvostoliiton/Venäjän välillä on vallinnut syvä erimielisyys Baltian historiasta. Venäjällähän on viime vuosina esiintynyt voimakkaita pyrkimyksiä kriminalisoida ”väärat käsitykset” historiasta eli historian ”uudelleen kirjoittaminen”, ja se koskisi etenkin baltteja ja ukrainalaisia.

Venäjän ulkoministeriön virallinen histori-anäkemys ilmaantui sen kotisivulle (www.mid.ru) 2011. Innossaan kiittää Stalinin hallituksen viisasta ulkopoliittikkaa kirjoittajat ”unohtavat” kokonaan talvisodan ja Baltian miehityksen 1940; Baltian maissa vain järjestettiin vaalit, enemmistö anoi maidensa liittämistä Neuvostoliittoon, ja Moskova ”päätti tyydyttää heidän toiveensa”...¹ Virossa tehty mielipidemittaus osoitti muutamia vuosia sitten, että yli puolet maan venäläisistä uskoi Viron liittyneen Neuvostoliittoon vapaaehtoisesti vuonna 1940.

Kirjassani todistelin, että valloittajat ja miehittäjät, Saksa ja Neuvostoliitto, ajattelivat jälkimainettaan ja osasivat vierittää syytä uhriensa, pienten itäeurooppalaisten kansojen harteille; näistä myllynkivien väliin murskautuneista kansakunnistahan kertoo myös Timothy Snyderin teos *Tappotanner*. Väitin, että sodan ja sen jälkeisen ajan propagandan vaikutus tuntuu yhä idässä ja lännessä: baltit olivat ja ovat ”erilaisia” – väkivaltaisia, kiihkonationalistisia ja antisemitistisiä, ja nykyään ”fasismi” ja ”uusnatsismi” elävät tai ovat syntymässä uudelleen Baltiassa. Venäläisten propagandassa on vielä se erikoispiirre, että he sanovat tuoneensa sivistyksen ja hyvinvoinnin Baltiaan.

Ukrainan ”juntan” leimaaminen ”fasistiseksi” ei hämmästyttä baltteja, jotka ovat vuosikymmeniä joutuneet olemaan samanlaisen arvostelun ja mustamaalauksen lähes neuvottomia uhreja. Tämänhetkisessä Baltian arvostelussa on kuitenkin pahaenteinen kaiku. Sotatoimia Ukrainassahan

edelsivät väitteet venäjänkielisten sortamisesta. Kreml ei enää painosta ”Eurooppaa” panemaan kuriin ihmisoikeuksien rikkoojia Baltiassa eikä edes välitä siitä, uskooko Eurooppa sen väitteisiin; nyt se vihjailee, että se voi *itse* ryhtyä toimiin – jopa sotilaallisiin – Baltiassa.

Hyvä esimerkki Venäjän propagandasta saatiin 2007, kun Viro siirsi Neuvostoliiton voittoa symboloivan pronssisotilaspatseen Tallinnan keskustasta hautausmaalle. Reaktio oli hysteerinen kyberhyökkäyksineen kaikkineen, ja se opetti balteille, että informaationsota on tärkeä maanpuolustuksen osatekijä. Oli erikoista nähdä nuoria, jotka eivät olleet koskaan eläneet neuvostosysteemissä mutta kantoivat julisteita *Soviet Union forever*. Virosta tuli tuolloin Venäjän ”vihollinen numero yksi” – näin katsoi 60 % venäläisistä. Latvia oli numero kolme. Pian paikan ykkösvihollisena oli ottanut Georgia: 62 % piti georgialaisia viholliskansana, ja Latvia nousi kakkossijalle. Mitään järkeen käypää selitystä Baltia-viholliskuvalla ei ole, joten kyse on propagandan voimasta.

Balteista liikkuu maailmalla outoja käsityksiä. Erikoinen ilmiö oli brittiläinen sivustatuki – 2009 alkaen – neuvostohenkiselle historiatulkinnalle. Aktiivisia kampanjassa olivat työväenpuolue – myös ulkoministeri David Miliband – ja sanomalehti *The Guardian*. Julistettiin, että toryjen kumppanit, eräitä itäeurooppalaisia puolueita edustavat europarlamentaarikit ovat äärioikeistolaisia, antisemitistisiä, ultranationalistisia ”hyvin ikäviä tyypejä”, natsien myötäilijöitä ja ”hiipiviä historian uudelleenkirjoittajia”. Hyökkäyksen kohteena oli Latvian vanhin poliittinen puolue TB/LNNK (Isänmaa ja Vapaus), joka kuului Latvian koalitiollahitukseen ja on normaali eurooppalainen konservatiivinen nationalistipuolue – vaikka brittiläinen tv-komentaattori ja saksalaiset sanomalehdet sanoivat sitä neo-fasistiseksi!

Propagandassa merkittävää osaa näyttelee siis väite, että Baltiassa rikotaan ihmisoikeuksia. Tällä tarkoitetaan sitä, että viro, latvia ja liettua ovat virallisia kieliä (eikä esimerkiksi venäjä), ja että Latviassa ja Virossa on paljon ”ei-kansalaisia”.

Nämä ovat miehitysaikana saapuneita ihmisiä ja heidän jälkeläisiään, joilla on pysyvä oleskelulupa. He eivät ole imperiumin romahdettua ottaneet Venäjän kansalaisuutta eivätkä halua hakea asuinmaidensa kansalaisuutta.

Venäjän tiedotusmahti Baltiassa

Soft powerin tutkijat korostavat venäläisen tiedotusmahdin vaikutusta Baltiassa ja muissa ”reunavaltioissa”. Venäjänkieliset vähemmistöt elävät tiedotuskuplassa, mutta osin myös muut. Esimerkiksi Latvian valtion suurimmaksi osaksi omistama Lattelecom tarjoaa ohjelmapaketeissaan useita venäläisiä tv-kanavia, jotka ovat käytännössä Kremlin kontrolloimia. Venäjän kieli on ainoa vieras kieli, jota Latvian televisiossa voi kuulla.

Satter kirjoittaa, että Moskovan ”tavoitteena näyttää olevan manipuloida niiden [Baltian maiden] mediaympäristöä lisätäkseen riippuvuutta Venäjästä ja epäluottamusta länttä kohtaan ja auttaa näin Venäjää saavuttamaan kaupalliset ja poliittiset päämääränsä”. Hän pelkää, että tämä Venäjän aktiivisuus vaikeuttaa riippumattoman, ammattitaitoisen ja eettisen median vakiintumista ”lähiulkomailla”.

Kieltämättä Baltian lehdistö onkin heikoilla journalistisesti, moraalisesti ja taloudellisesti. Kansa lukee tietonsa yleensä netistä. *Kommer-sant-* ja *Vedomosti*-lehtien mukaan Venäjän ulkomaantiedustelu SVR seuraa nettikeskusteluja ja osallistuu niihin sosiaalisessa mediassa.

Aseita netissä ovat disinformaatio (harhautiedotus), provokaatiot, leimaaminen, uhkailu ja hakkerointi. Toisinajattelijat ovat fasisteja, homoja ja ulkomaiden agenteja. Geopoliitikko, professori Igor Panarin – entinen KGB:läinen – puhuu tiedotuskentän *spetsnaz*-joukoista.² Euraasian ja ”nettisodankäynnin” ideologi Aleksandr Dugin kirjasi viime keväänä ”Sisäisen vihollisen kanssa väittelemisen ohjeet”. Maa on hänen mukaansa jakautunut kahteen leiriin. ”Jos tarpeen, me kannatamme sotaa, joskin pehmeämpi tie on parempi strategisten intressiemme turvaamiseksi.”

HE kutsuvat meitä 'patriooteiksi' ja ME vastaamme termein 'liberaalit' ja 'läntiset' [*zapadniki*]. Jos NE, jotka eivät ole MEITÄ, sanovat meitä 'nationalisteiksi', 'kommunisteiksi', 'neuvostolaisiksi', vastaamme: 'USA:n vaikuttaja-agentti' ja 'viides kolonna'. Jo he käyttävät termejä 'natsi' tai 'stalinisti', kylmäverisen vastauksemme on oltava 'vakooja', 'petturi', 'paljonko CIA maksaa sinulle' tai 'kuolema vakoojille'.

Baltian turvallisuuspoliisit varoittavat, että Venäjä laajentaa vaikutustaan hankkimalla paikallista mediaa omistukseensa. Näin se pystyy vaikuttamaan ulko- ja sisäpolitiikkaan. Myös strategisten yritysten ostaminen helpottuu, jos median vahtikoira-rooli ei toteudu.

Kaikkialla Baltiassa seurattu venäjänkielinen PBK (*Pervyj Baltijski Kanal*) lähetti viime vuonna ohjelman, joka julisti, että neuvostopanssareiden hyökätessä Vilnaan 1991 ihmisiä tappoivatkin liettualaiset itse. Sitten on saatu "tietoja", että Kiovan Maidan-kumouksen aktivistit olisi koulutettu salaisessa tukikohdassa Liettuassa. PBK on toiseksi katsotuin kanava Latviassa, ja venäjänkieliset luottavat siihen kaikkein eniten. Noin 70 prosenttia sen sisällöstä tulee Venäjältä. Satter kirjoittaa, että PBK:n ilmiömaisina menestys on latvianvenäläisen Nil Ušakovin, kanavan entisen toimittajan, valinta Riian kaupunginjohtajaksi. Hänen populistinen, Venäjä-mielinen Harmonia (*Soglasija*) -puolueensa johtaa nyt Baltian suurinta kaupunkia. Sen hallitusaikana on voitonpäivän, Venäjän tärkeimmän merkkipäivän, juhlinta Riassa voimistunut ja virallistunut.

Harmonyn kansanedustaja Nikolai Kabanov on sanonut: "Jokainen venäläinen tietää, että hänen juurensa ovat Venäjän imperiumissa, Varsovasta Vladivostokiin ja Helsingistä Kuškaan."²³ Harmonyn johtaja ja pääministeriehdokas Jānis Urbanovičs uhkasi vaalien edellä, että ellei puolue saa muodostaa hallitusta ja muuttaa maan suuntaa, Latviassa "tulee Biškek" – viittaus Kirgistanin verisiin tapahtumiin. Latvian venäläinen tv-kanava kysyi viime talvena katsojien mielipidettä, ja suurin osa vastasi, että elämä

itsenäisessä Latviassa on pahempaa kuin kyyditys Siperiaan.

Kuvilla valehtelu on yleistä. TVC-kanava kertoi samoihin aikoihin, että latvialaiset kiduttivat ja murhasivat venäläisiä ja valkovenäläisiä lapsia sodan aikana. Kuvituksena oli luurangonlaihan lapsen valokuva, joka löytyy internetistä ja on otettu buurisodan aikana. Venäjän suurin nettisivusto yandex.ru kuvitti artikkelin latvialaisista nationalisteista valokuvalla, joka itse asiassa esitti natsitervehdyksiä tekeviä venäläisiä uusnatseja Pietarissa. Venäläinen kustantaja julkaisi kirjan "Latvia natsi-ikeen alla", jonka kannessa on kuva Elie Wieselistä Buchenwaldin keskitysleirillä. Kummallakaan ei ole mitään tekemistä Latvian kanssa – eikä kirjan sisällön kanssa.

Latvian yliopiston tutkimus (Muižnieks 2008) Venäjän lehtien asenteista Latviaa kohtaan kertoo, että joillakin aloilla ne luovat systemaattista viholliskuvaa: "Viron ja Latvian arvosteleminen tukee Vladimir Putinia ja Dmitri Medvedevin kansallisen konsensuksen rakentamisessa." Baltian maiden "demonisoiminen" yhdistää Venäjää tai ainakin Venäjän poliittista luokkaa, tutkijat toteavat. Kielteisimpään sävyyn vuosina 2002–2005 raportoitiin vähemmistöjen asemasta, Natosta ja historian "vääristelystä".

Joulukuussa 2013 Putin lakkautti Venäjän suurimman uutistoimiston RIA Novostin ja Venäjän Ääni (*Golos Rossii*) radiokanavan ja yhdisti ne RT-televisiokanavaan (*Russia Today*) ja yhteen sanomalehteen. Johtoon hän nosti tunnetun äärintationalistin ja homojen vastustajan Dmitri Kiseljovin. RT näkyy noin sadassa maassa, nauttii huippusuosiota YouTubessa ja on Britanniassa katsotuin kanava heti BBC:n ja Skyn jälkeen.

Koska suomalaiset eivät yleensä seuraa venäjänkielisiä tiedotuskanavia, heillä ei voi olla käsitystä Venäjän television valehtelusta ja siitä "rinnakkaistodellisuudesta", jossa monet ihmiset meistä itään ja etelään elävät. Kaikuja tästä todellisuudesta on toki kuultu suomalaisten "antifasistien" puheenvuoroissa. Malesian matkustajakoneen pudotuksen jälkeen heinäkuussa 2014 venäläiset tv-kanavat ja internet täyttyivät

mitä mielikuvituksellisimmista ”tiedoista” ja teorioista. Jäi puuttumaan vain selvin vaihtoehto – että Venäjän tukemat terroristit ampuivat konetta venäläisellä ohjuksella Itä-Ukrainasta. Paul Goblen mukaan yksikään valtio ei ole koskaan käyttänyt disinformaatiota niin onnistuneesti politiikassaan kotona ja ulkomailla kuin Venäjä. Kyse ei ole vain valehtelusta; disinformaatiossa sekoittuvat toisiinsa 1) tosiasiat, 2) seikat joita ihmiset haluavat pitää totena ja 3) ovelasti tarjoillut valheet. Disinformaatiolla on läpäisykykyä lännessäkin, missä journalistit antavat sille tilaa tasapuolisuuden ja objektiivisuuden nimissä.

Suuri menneisyys

Putinin on toivonut oppikirjoja, jotka kasvattavat ylpeyttä maan suuresta menneisyydestä. Tavoitteena on, että ehkä jo 2015 koulujen historiikirjat korvautuvat yhdellä, valtion hyväksymällä oppikirjasarjalla. Tulevien kirjojen luvattiin kertovan muun muassa siitä, että ”Venäjän imperiumiin kuulumisella on ollut myönteinen merkitys sen kansoille”.

Linjapuheessaan Valdai-klubissa syyskuussa 2013 Putin, samalla kun hän suomi läntisiä arvo-

ja ja kauhisteli lännen moraalista rappiota, julisti, että Venäjän suojeluksessa etnisten ryhmien on aina ollut hyvä elää.

Kautta vuosisatojen Venäjällä, jonka jotkut ovat yrittäneet leimata ”kansojen vankilaksi”, ei pieninkään etninen ryhmä ole kadonnut. Ja ne ovat säilyttäneet ei vain sisäisen autonomian ja kulttuuri-identiteetin vaan myös historiallisen asuintilansa.

Putin kertoi panneensa merkille, että neuvostoaikana viranomaiset kiinnittivät paljon huomiota tähän seikkaan ja että käytännössä kaikilla vähemmistöryhmillä oli omat painetut julkaisunsa. Ja että ne saivat tukea kielilleen ja kansalliselle kirjallisuudelleen. ”Meidän pitäisi tuoda takaisin ja omaksua paljon siitä, mitä tässä suhteessa tehtiin.”

Niinpä niin... Näin voi puhua, jos ei tiedä tai muista, mitä esimerkiksi Neuvostoliiton suomalaiselle tai latvialaiselle vähemmistölle tehtiin. Tai tšetšeneille ja tataareille. Surullisinta on, että Putin ehkä itse uskoo sanoihinsa.

Viitteet

1 Siitä, mitä todella tapahtui, katso Rislakki, Jukka: Kuinka Latvia liukui Neuvostoliiton syliin 1939–1940. *Idäntutkimus* 1/2005.

2 Termillä *spetsnaz* viitataan yleensä Neuvostoliiton sotilastiedustelupalvelun GRU:n erikoisjoukkoihin.

3 Kuška on Turkmenistanissa Afganistanin rajalla.

Lähteet

- Darczewska, Jolanta (2014), *The Anatomy of Russian Information Warfare. The Crimean Operation, a Case Study.* – *Point of View* 42. Warsaw: Centre for Eastern Studies.
- Gathmann, Moritz et al (2014), *How Russia is Winning the Propaganda War.* – *Spiegel Online* 30.5.2014.
- Goble, Paul (2014) *Lies, Damned Lies and Russian Disinformation.* – The Jamestown Foundation. [http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews\[tt_news\]=42745#.VFt7oWPETzg](http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews[tt_news]=42745#.VFt7oWPETzg) 13.8.2014.
- Grigas, Agnia (2012) *Legacies, Coercion and Soft Power: Russian Influence in the Baltic States.* London: Chatham House briefing paper.
- Kudors, Andis (red.) (2014), *Krievijas publiskā diplomātija Latvijā: mediji un nevalstiskais sektors.* Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Latvijas Ārlietu ministrijas vērtējums par 2014. gada 13. septembra Krievijas pilnvarotā cilvēktiesību jautājumos uzrunu. Pazinojums preseī. <http://www.mfa.gov.lv/lv/Jaunumi/zinas/2014/sep-tembris/18-01/>
- Lucas, Edward (2009) *The New Cold War. How the Kremlin Menaces both Russia and the West.* London: Bloomsbury.
- Muižnieks, Nils (ed.) (2008) *Manufacturing Enemy Images. Russian Media Portrayal of Latvia.* Riga: University of Latvia.
- Pelnēns, Gatis (ed.) (2010) *The "Humanitarian dimension" of Russian Foreign Policy Toward Georgia, Moldova, Ukraine, and the Baltic States.* Riga: Centre for East European Policy Studies.
- Rislakki, Jukka (2007) *Tapaus Latvia. Pieni kansakunta disinformaatiokampanjan kohteena.* Tampere: Vastapaino.
- Satter, David (2014) *The Last Gasp of Empire: Russia's Attempts to Control the Media in the Former Soviet Republics.* – *Cima-publications.* <http://cima.ned.org/publications/last-gasp-empire-russias-attempts-control-media-former-soviet-republics>. 8.1.2014.
- Sherr, James (2013) *Hard Diplomacy and Soft Coercion: Russia's Influence Abroad.* Chatham House, Kindle Edition.